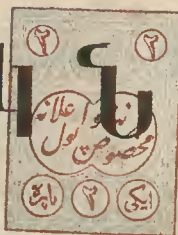

Բ Ի Ի Ր Ա

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն, Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն ԵՒ Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն

2. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 134

16|28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1888

1. Բիրական առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի: — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղոյ համար 2 1/4 արծաթ մեկիս, քրտատուրեան ծախքը մեր վրայ ըլլալով: — 3. Ձեռքէ կը ծախուի հասը 2 դահեկան: — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ ղիմելու են կամ իրենց հասցէն ղրկելու են առ խմբագիրն ի Գրասուն Փարիզու Յակոբեան խանքի 13, 14: — 5. Բիրականի վերաբերեալ ամենայն գրութիւնք եւ բաժանորդական վնասումնք պէտք է ուղղել առ խմբագիրն: — 6. Անվնաս ամսակ կամ ո եւ է գրութիւնք չընդունուի: — 7. Տասն օրինակի համար բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ ձրի կը տրուի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նուէր. — Ապաշխարութիւն. — Օգտակարութիւն. — Երգ ի ծնունդն Փրկչին. — Խոհեր. — Մեծն Աղեքսանդր. — Նաւագնացութիւն. — Մեր սիկեան ցեղեր. — Հայ հասարակ լեզու. — Շիւքր. — Ազգային. — Քաղաքական:

ՆՈՒՔՐ

Մարտուանու Անաղօլեան Գօլէնի Օրսուցի ուսանողք՝ իրենց հայրենեաց, Օրսուի Մովսէսեան վարժարանին կը նուիրեն մէկ օրինակ «Բիրական» ներկայ ամսոյս սկիզբէն:

Կը գովենք Անաղօլեան Գօլէնի Օրսուցի ուսանողաց սոյն օրինակելի քարի գործն, որ քէպէտ հեռի կը գտնուի իրենց հայրենիքէն, սակայն չեն մոռցած իրենց հոն ունեցած հասակակից ընկերքն, եւ ամանորի առթիւ շնորհաւորած են զայնս, ուսումնասիրական ոգւոյ վայելուչ եղած այսպիսի նուէրով մը:

ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նոր կտակարանի մէջ ապաշխարութիւն և դարձ մի և նոյն բաներն են: Ոչ մէկ ապաշխարութիւն կրնայ ապաշխարութիւն կոչուիլ եթէ չ'առնձահարեր կամ դադարեցներ բոլորովին զղջացեալ մեղքը, և այդ տեսակէտէն նայելով՝ ապաշխարութիւնը չարք թողլու և ուղիղին դառնալու գիտաւորութիւն մ'է: Ապաշխարութիւնն կրնայ հարեւանցի լինել, կրնայ զալ մասնաւոր մտաց վիճակի մը մէջ և մեկնիլ նաեւ նոյնին հետ. բայց Նոր կտակարանին մէջ ապաշխարութիւն բառը կը նշանակէ մնայուն վիճակ մը — սրտում մը թողլու զշարն և դառնալու առ բարին մնայուն կերպիւ: Ապաշխարութեան բուն ոգին կ'ալուանակէ յինքեան մարդոյս ամբողջ բարոյական փոխակերպութիւնը: Այս է նորա արմատը և հոգին: Կը նշանակէ թէ մարդ մը կը փնտռէ իւր ամբողջ կրօնային զարգացումը, և թէ

կը թողու անասնականութեան, կրից
և աշխարհասիրութեան ամբողջ սահ-
մաններն որք կ'ընդդիմանան ճշմարիտ
մարդկութեան բարձրագոյն յառաջա-
դիմութեանն և բոլորովին անհամա-
ձայն են անոր հետ: Դատաւարակու-
թիւն է այն: Անտի կ'սկսի ճամբայ
եղնել: Սոսկ յանցանաց համար զըզ-
ջում է՛, թէպէտ յանցանաց համար
զըջում ալ է: Այնու կը վերնայ այն
ողին ու ազբիւրն յորոց կը բղթեն
յանցանքներն:

Վարուց համար ապաշխարութիւնն
բարի է, և մինչեւ իսկ կրնայ քար
քայլափոխի լինել որով մէկը հասնի
բարձրագոյն վիճակի մը, բայց Սուրբ
Գրոց կատարեալ նշանակութիւնն այս
է որ երբ մարդ կ'ապաշխարէ, նա
փոխում է իւր հոգեկան բնութեամբ
իսկ, և իւր նպատակաւ, այնպէս որ
իւր շարժառիթը և զգայմունք կը
փոխուին, և անտարակոյս բարքն իսկ
կը փոխուի, և անցեալն կը լքանուի
ինչ աստիճանաւ որ նա անհամաձայն է
ապագային հետ:

Այս տեսակէտէն դիտուելով կայ
տեւիլի փառաւոր բան մը քան տեսնել
մէկը որ մտածութեան ժամաւ մը մէջ
կը տեսնէ թէ ո՞րք են այն չարիքներն
որ կը մնասն զինքը, և ո՞րք են իւր
էութեան այն տարրերն զորս պէտք
է զարգացնէ և զօրացնէ: Կայ վսե-
մագոյն բան մը քան տեսնել մարդ մը
որ կը կանգնի ու կ'ըսէ բոլոր անցե-
լայն մէջ զործուած չարութեանց
«Մնա՛ք բարեաւ,» և ապագայի բո-
լոր փառաւորութեանց՝ «սղջոյն ձեզ»: Կայ
մարմարին մը, կտաւ մը, կամ
որ և է զրքի էջ մը որոյ վրայ արուես-
տագէտը կամ մատենագիրը բացատ-

րած լինին իւրեանց խորհուրդներն և
յաջորդ սերնդոց աւանդած գեղեց-
կութեան գծերով՝ որ այնքան փառա-
ւոր եղած լինին որքան այն ժամն երբ
մարդ կ'ըզայ թէ Աստուծոյ հանձարն
կը մղէ զինքն քանդակելու իւր իսկ
մարդկութիւնն, կամ ընծայել նմա-
րդարութեան նորակազմ՝ պատկերի
մը փառքը:

Բայց չարը թողու և բարւոյն հե-
տեւելու որոշումն ընդհանուր գործ
մ'է: Ոչ ոք կրնայ նստիլ և մէկ նոյ-
ուածքով մը կտրդալ համոյնադիտա-
կան բառգիրք մը: Ոչ ոք կտրդ է
իսկոյն ձեռք ձգել զիւր դատաւարա-
կութիւն. ինչպէս բոլոր ասոնց մէջ
նոյնպէս ապաշխարութեան մէջ ժա-
մանակի տարրը ունի կտրեւոր դեր
մը կատարելու: Շատերը կը կարծեն
թէ երբ, կրօնային տրթնութեան մը
ատեն, կամ մտաւոր լուրջ ժամաւ մը
մէջ, մարդ դարձի կուգայ, շանթի մը
նման է այն ժամն որ կ'այրէ ինչ որ
ստորին է ի նմա, թէ մեծ հոգմոց
զալտեան կը նմանի այն որ յարգը
կաւէ կը տանի կալէն, և աշնանային
օգին մէջէն փոթորկելով կը վանէ ա-
մօթալի անցելոյ մը տերեւներն. կը
կարծեն թէ մարդը ամեն կերպիւ
անմիջական փոփոխութիւն կրած է,
թէ հրաշք մ'է. թէ դատաւարակա-
կան քայլ առ քայլ զարգացումներն
անձանօթ են յայսմ. թէ Աստուծոյ
զօրութիւնը հրաշագործական կատա-
րելութիւն մը կ'ընծայէ: Բայց այն-
պէս չէ: Աստուած մտային օրի-
նաց հակառակ չգործեր, և կրօնը
սկսելու և զայն իր վախճանին հաս-
ցունելու գործը այդ բնական օրինաց
համաձայն կը կատարուի, թէպէտ

ընդ միշտ Աստուծոյ հոգւոյն ուղղակի ազդեցութեամբն:

Յիշելու է նաև որ չարէն ի բարին փոխուելու մեծ շարժիչ զօրութիւնն պէտք է լինի սէրն: Քրիստոսի բոլոր պաշտօնէութեան մէջ նա կը ջանար միշտ ներշնչել զմարդիկ իրենց բարձրագոյն յատկութեան գաղափարով: Ամբողջ նոր կտակարանին վրայ խօսելով՝ ըստ է թէ նա կը կայանայ յայսմ՝ «Սիրեցես» զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քումէ՝ և յամենայն անձնէ քումէ՝ և յամենայն մտաց քոց: Այս է մեծն և առաջին պատուիրան: Երկրորդն նման ամին, Սիրեսցես զընկեր քո՝ իբրեւ զանձն քո:» Այդ է յատկապէս Քրիստոնէական ոգին որ կը զործէ մարդութիւն, զօրութիւն, իմաստութիւն, ճշմարիտ աստուածային սիրոյ վերանորոգիչ ազդեցութեամբն: Ճշմարիտ է որ մարդիկ սովորաբար միւս ծայրէն կը սկսին, այսինքն երկիւղէն, որովհետև կ'սկսին իբր անասուններ, և դաւադունը և սանձը անասնոց համար են: Բարեշրջման բնական կարգին մէջ, մարդիկ պէտք է որ սկսին երկիւղէն, և իրենց շարժառիթաց ցուցակին մէջ առնուեն անձին պատիւը, իրենց ընկերաց սէրն և յարգանքը, և ընկերութեան այլ և այլ տարրերն: Բայց սոցա ամենն ալ ստորին են այն ճանչաւէտ շարժառիթէն որ մարդկային հոգւոյ բերկրանքն է և որ է Աստուծոյ սէրն: Այդ է բարձրագոյն շարժառիթն: Մարդ մը պէտք չէ որ ապաշխարէ և դարձի գոյ որովհետև դժոխք պիտի երթայ եթէ չ'ապաշխարէ: Ոչ ալ որովհետև արատաւելի մայր մը կը յորդորէ նայելն: Կե-

նաց մէջ նախապէս, բոլոր կենդանին ինքնասէր է: Բայց նա կը բարձրանայ և կը զարգանայ, հետզհետէ բարձրագոյն շարժառիթներ ստանալով, որոց իւրաքանչիւրն նպաստաւոր են շարժառիթաց ոյն շրջագոյնին, — այսինքն թէ մարդ արարած մ'է նման Աստուծոյ, թէ ինքն ունի զօրութիւն յինքնան ուրիշներն երջանիկ ընելու, և թէ այդ է ինքզինքն ալ երջանիկ ընելու ճամբան: Պէտք է գոտաւարակէ ներգաշնակաւորէ և մաքրէ իր մէջ եղած այն յատկութիւնը որ վինքն լուսափողփող կընէ ուրիշ մարդոց համար, օգնող այլոց, խաղաղարար ի մէջ այլ մարդկան — որ վինքն նման կ'ընէ բոլոր սիրոյ և շնորհաց Աստուծոյն: Կեանքը գոտաւարակութիւն մ'է գէպ յայն վախճան: Մինչկայ ժամանակ մը բազմաց կեանքին մէջ, յորում կրնայ ըսուիլ թէ առաջին անգամ կ'սկսին ապաշխարել: Ճշմարիտ Քրիստոնէական կեանքն յեղյեղուող փորձառութիւն մ'է որ շարունակաբար կը ներդործէ մարդոց վրայ:

ՕԳՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գործնական օգտակարութիւն ունենալու և անոր մէջ աւելնալու ջանք ըրէ: Կոյրերուն աչք եզիր, տկարներուն զօրութիւն, տգէտներուն գիտութիւն, լըքեալներուն քաջալերութիւն, անօթի եղողներուն հաց, վշտացելոց մխիթարութիւն, կարեկից, օգնական և օրինակ ամենուն որոց կրնաս ըլլալ: Կորսուելու վրայ եղողին օրհնութիւնը Թող զայ հանգչի բու վրագ, նեղեալը ուրախացուր և որբին ու այրիին սիրտը Թող ցնծայ բեզմով: Ամեն տուն և ամեն բանի մէջ օգտակար ըլլալու ջանքով մը ապրէ, և երջանիկ պիտի ըլլաս:

Ե Ր Գ.

Ի ՇՆՈՒՆԳՆ ՓՐԿՁԻՆ

Խաւարամած մինչ դարք երկայն յուսաբեկ
 Կը ցնցէին թերի հաւատք մարդկանց հէք,
 Եւ կուտային կարծիք՝ թէ այն խոստումն մեծ
 Որ խօսուեցաւ ի Սուրբ Գիրս յար՝ ելաւ կեղծ,
 Եւ սատանան ալ ի դժոխքս անյուշ,
 Մինչ կը հաշուէր այդմ յանգիլ կարի ուշ,
 Ահա ծնաւ մանուկն օծեալ բարեկշան,
 Եւ ծագեցաւ մեզ արշալոյս տուուրնչեան:
 Չ'էր իրազգաց այս մեծ դէպքին Բեթլէհէմ,
 Յորում դիպաւ ի գիշերին այն վսեմ.
 Չոյգ իւր մարմնոյն՝ հոգւոյն աչքերն ալ՝ ի քուն
 Փակուած էին խոր թմփրութեամբ մահուն:
 Սակայն քանի ալլագան էր ի պահն անդ
 Խմբից զուարթնոց սրտից աշխոյժն և եռանդ,
 Որ ի վերուստ լայնագմբէթն պարունակ՝
 Իւր ճաճանչներ կը փողփողէր գերունակ,
 Եւ աստեղաց կաճառն ամբողջ տարմատարմ՝
 Կը տօնէին ծնունդն Ս. Բքային Դաւթազարմ:
 Ողջոյն բնութիւն ունէր մի շուք գեղազմայլ,
 Եւ կը կըրէր նորանշան գեղ մ'եւ փայլ,
 Եւ խնկաբոյր ծառոց մէջէն քաղցր այերք՝
 Կը նուագէին դաշնակաւոր աղու երգ:
 Չ'էր վրիպէր սոյն հանդիսին պերճութիւն՝
 Ի տեսութեանց հովուաց ոմանց անդ արթուն,
 Որք կ'ընէին պահպանութիւն գիշերով,
 Իւրեանց խաշանց հօտին անքուն հակերով:
 Սոքա՝ որք միշտ սովոր էին բնթեռնու
 Անծայրածիր երկնից մատեան, և պշնուլ,
 Չ'էին կրնար զսպել իւրեանց հիացում
 Ընդ այսքան մեծ և սխրալի փոփոխում,
 Չորմէ անձնիւր ոք իւր սրտին կը հարցներ,
 Թ' ինչո՞ւ այսքան նազանք երկինք կը ցուցներ.
 Եւ կ'զգային կարօտ զինքեանս մեկնութեան,
 Կարօտ այս մեծ առեղծուածին յայտնութեան:
 Արդ, մինչ հովիւք այս զարմացմամբ պատարուն
 Յակճիռս կային տեսարանիս գերաբուն,
 Ահա յանկարծ փեռեկեցաւ երկինք լայն՝
 Եկին ի յայտ կայանք անմահ ամենայն.

Ահա ոսկի ամպոց մէջէն դէպ յերկիր
Կը սաւառներ պետն հրեշտակաց լուսակիր,
Որ իջնալով դադարեցաւ հովուաց քով,
Եւ վայրն ողջոյն զեղաւ լուսով եւ փառքով :
Ուրախութիւն և մեծ սարսափ միահաղոյն
Բռնեց յայնժամ խաշնարածները իսկոյն,
Բայց Սերովբէն սիրածպիտ՝ ետ ընդ ետ
Զայնեց նոցա՝ թէ չիք երկիւղ ահափետ :

Ըսաւ « երկնից ես կուգամ,
Տալ ձեզ ցնծման մեծ պատգամ,
Եւ բերկրութեան աւետիս
Ժողովրդոց աշխարհիս.
Քանզի այսօր ծնաւ ձեզի
Ի Դաւթական քաղաքի
Փրկիչ մի մեծ գերակայ՝
Որ է օծեալ Տէր արքայ,
Եւ իմ խօսքին հաւաստիք՝
Պիտի զանէք մի մանկիկ,
Որ մարան մէջ է պառկած,
Խանձարուրով փաթթուած » :

Զոյգ ընդ բանին, ահա բանակ մ'երկնայնոց
Իսկոյն իջաւ յայն վայրն յերկնից հոծ ի հոծ,
Եւ կը կաթէր հոսանք լուսոյ ոսկեթոյր,
Եւ կը սփռէր անմահութեան քաղցր բոյր :
Ակմբելով անդ զուարթունք լուսազանգ՝
Առին երգել զերգս այս օրհնից քաղցրաւանգ :

« Փառք Աստուծոյ ի բարձունս
Եղիցի անհունս,
Եւ ի վերայ երկրի
Խաղաղութիւն բարի,
Եւ ի մարդիկ հաճութիւն
Եւ ախորժ հաշտութիւն » :

Ոհ, որպիսի մրմունջ երգոց հեշտալուր,
Եւ օրհնութիւն կը ծաւալէր ընդհանուր :
Ապա անմահ գունդըն երկնից աւետող՝
Կը վերանար յերկինս անդէն տող ի տող,
Մինչ տակաւին կը ծածանէր անդանօր
Նոցա երգոց մընացուածն այն փառաւոր :
Անձնիւր հովուին վրայ ապշութիւն էր ինկեր,
Բայց ուր ուրեմն ասաց ընկեր առ ընկեր.
« Հապն եղբարք, երթանք մինչեւ Բեթլէհէմ,
Եւ քնենք զիրս, որ զիպաւ մեր աչաց դէմ :
Զայս ըսելով՝ ցուպ ի ձեռին մեկնեցան ,

Թողլով զիւրեանց մատաղ գառանցըն հօրան ,
 Քանզի ինքեանք կըղձանային աւելի՝
 Գանալ զանմահ գառն Աստուծոյ տարփալի :
 Հապճեպ փութով եկան հասան յայն տեղին՝
 Ուր բնակալայրըն էր մանկան նորածին :
 Ահա գառն զՄանուկն այն ի մըսուր ,
 ՉՄարիամ և զՅովսէփ զայրըն իւր .
 Եւ ըղձակաթ փափաքանօք հաւատոյն՝
 Տուին համբոյր գարշապարացն Աստուծոյն ,
 Այն սուրբ ոտից որ էին վաղ սահմանեալ
 Ջաղիսել զգլուխ այն վիշապին անիծեալ :
 Այսպէս սոքա զայն համբուրիւ ծածկելով՝
 Աստուծոյ փառք կը ձօնէին ցնծումով :

Ի Կ. Պոլիս

Յ. Կ. ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ

Խ Ո Շ Ե Ր

— Մարդ հաճաթեամբ կ'ընդունի
 զանիրաւ գովեստ, և ահաճաթեամբ
 կը մերժէ զարդար յանդիմանութիւն :

— Ազատներ կան գերութեան
 շղթաներու մէջ (Գործ. Ժ. 2, 25) :
 Գերիներ կան վեհապետական դահլե-
 բու վերայ (Գլխաւ. ԻԱ. 4) :

— Վասն է՞ր կանայք առաւել եր-
 կարակեաց են քան զարս — վասն զի
 այրն ստեղծեալ է ի հողոյ, իսկ կինն՝
 յոսկերէ :

— Մեծ է մարդ կամեցողութեամբ,
 փոքր՝ կարողութեամբ :

— Մեծատունը կարող են, աղ-
 քառք՝ կամեցող :

— Ամեն դրախտ ունի զիւր օձ :

— Մարդ կը կամի երբ չէ կարող,
 չկամիր երբ կարող է :

— Մարդ կ'ընէ ինչ որ կրնայ, և ոչ՝
 ինչ որ կ'ուզէ :

— Մարդ կ'ուզէ ինչ որ չկրնար, և
 ոչ՝ ինչ որ կրնայ :

— Կան կոշտ կերպարաններ որք
 սակի սրտեր կը ծածկեն, կան սակե-
 ճամուկ զգեստներ որք կոշտ սրտեր
 կ'սակեղօժեն :

— Կայ մարդ որ կրօնին մէջ է, կայ
 մարդ որոյ մէջ է կրօնն :

— Կեանքը մերթ ծանրացոյն է
 քան զլեռան Հիմալայա, և մերթ
 թեթեւ է ու հաճելի իբրեւ պատմու-
 ճան մի ծաղկեայ :

— Գահ կայ որ արտասուօք կ'ողողի,
 բանա կայ որ երգերով կը լցուի :

— Ո՞րն է այն քայցն զոր փոթո-
 րիկն եւ ի փոխեց. (Յովնան. Ա. 3.9.3) :

— Երեք բաներ միշտ լաւ են. զբրի
 մը յառաջաբանն, քարոզչի մը առաջին
 քարոզն և նկարողընթիւն հարցա-
 քննութեան հանդիսի :

Պարսկալի

Ս. Մ. ԳԱՍԱՊԵԱՆ

Մ Ե Ց Ն Ա Ղ Ե Ք Ս Ա Ն Դ Ր

(Շարունակութիւնն Տես քիւ 133)

Աղեքսանդր դարձաւ ի Բաբելոն : Իւր բարեկամն Եփեստիոն իր հետ էր , ամեն ուրեք մասնակցելով նմա այն ամեն մոլեկան զեղխութեանց մէջ որոց ինքն այնքան յարեալ էր այժմ : Աղեքսանդր հետըզհետէ առաւել քան զառաւել անջատեց ինքզինքն իւր վաղեմի Մակեդոնական բարեկամներէն եւ ինքզինք հետըզհետէ առաւել սերտիւ միացուց Պարսիկ ընկերաց հետ : Ամուսնացաւ Դարեհի երիցազոյն դստեր Ստատերայի հետ , եւ կրտսերազոյն գուստրն ալ սուաւ Եփեստիոնի : Նաեւ որչափ կարող էր քաջալերեց նմանօրինակ ամուսնութիւններ Մակեդոնացի պաշտօնակալաց եւ Պարսիկ օրիորդաց միջեւ : Ի մի բան կը թուէր որոշած լինել ամեն կերպիւ ընկուզանել իւր նախկին բարքը եւ գործողութեան ունակութիւններն արեւելեան աշխարհի թուլամորթութեան , պերճանաց եւ մոլութեան մէջ , որոց վրայ ի սկզբան արհամարհանօք կը նայէր :

Իւր հնդկական արչաւանքէն վերադարձին՝ Աղեքսանդրի մուտքն ի Բաբելոն վերջին ատորձան մեծափառ եւ հոյակապ տեսարան մ'էր : Գրեթէ երկրի բոլոր ուղեւորէն դեսպանք եւ իշխանք անդ հաւաքեալ էին ընդունել եւ ողջունել զինքն , եւ յոյժ ճոխ պատրաստութիւնք եղած էին ի պատիւ նորա հանդէսներ , թափօրներ եւ տեսարաններ կազմելու : Բովանդակ երկիրն ծայրագոյն յուզման վիճակի մը մէջ էր , եւ ամենէն մեծածախ պատրաստութիւնք կատարուեցան աշխարհի վեհապետին եւ յաղթակալին եւ աստուածոյ մը որդւոյն վայել ընդունելութիւնն ընծայելու նմա :

Սակայն երբ Աղեքսանդր մերձեցաւ քաղաքին , զինքն զիմաւորեց Գաղգէսի կան աստղահմայից պատգամաւորութիւն մը : Աստղահմայք տեսալի մը փիլիսոփայներ էին , որք այն առուրց մէջ , կը յաւակնէին գուշակել մարդկային դէպքերն

աստեղց շարժմանց միջոցաւ : Աստեղց շարժմունք կ'ուսումնասիրուէին ուշի ուշով հին ժամանակաց եւ այս Արեւելեան երկրաց մէջ , հովիւներէ , որք յաճախ յաճախ բացօդեայ սեղեր կը մնային ամառ զիշերներն իրենց հօտից հսկելու : Այս հովիւք դիտեր էին որ գրեթէ բոլոր աստեղք նասսսսուն են միմեանց վերաբերութեամբն , այսինքն , թէպէտեւ յաջորդաբար կեննէին արեւելեան հորիզոնէն , եւ երկնից վրայէն անցնելով՝ մարը կը մոնէին յարեւմուտս , չէին փոխեր իրարու հետ ունեցած իրենց դիրքն : Սակայն կային նաեւ մի քանի աստեղք որք միւսներուն մէջ կը թափառէին կամ կը մղորէին անկանոն ու անբացատրելի եղանակաւ մը : Նոքա իրենց լեզուաւ մոլորակ կոչեցին այն աստղերն , եւ մեծ հետաքրքրութեամբ եւ ահիւ կը դիտէին նոցա գաղտնածածուկ շարժմունքն : Բնականաբար կերեւակայէին թէ այս փոփոխութիւնք տեսալի մը կապակցութիւն ունէին մարդկային գործառնութեանց հետ , եւ կը ջանային անոնց միջոցաւ նախագուշակել այն բոլոր բարեբաւտի կամ դժբաղդ դէպքերն որք կը պատահէին մարդկային սեռին : Որ ասան որ գիտաւոր մը կամ խաւարում մը երեւէր կը կարծէին թէ մէկ զարհուրելի տղէտ մը կը գուշակէր այն : Աստեղց երեւութից և շարժմանց ուսումնասիրութեամբ մարդկային գործոց ընթացքը գուշակելն կոչուած էր աստեղահմայութիւն :

Աստեղահմայք եկան վսեմ ու փառաւոր թափորով մը դիմաւորելու զԱղեքսանդր իւր ճամբուն վրայ : Նոքա իմացուցին նմա թէ աներկրայելի ապացոյց տեսած էին աստեղց մէջ որ , եթէ մոնէր ի Բաբելոն , իւր կեանքը ի վտանգի պիտի դնէր , վասնորոյ խնդրեցին իրմէ աւելի չմերձենալ քաղաքին , այլ ընտրել ուրիշ քաղաք մը իւր իւր մայրաքաղաքն : Աղեքսանդր մեծապէս շուարեցաւ այս ծանուցման վրայ : Իւր միտք , տկարացեալ թուլամորթութեամբ եւ ցոփութեամբ , յոյժ ընդունակ էր աւելորդա-

պաշտական երկիրներու : Մոլեկան հաճոյից իւր ջղային գրութեան վրայ ի գործ դրած թուլացուցիչ ազդեցութիւնն չէր միայն այս արդիւնքն յառաջ բերողն : Մասամբ մ'ալ յանցանաց զգացման բարոյական ազդեցութեամբն արտադրեալ էր այն Յանցանքն զմարդիկ երկջուտ կ'ընէ : Ոչ թէ միայն իրական վտանգաց զօրութիւնը կը բազմապատկէ , այլ միտքը կը արամադրէ ամեն տեսակ երեւակայական երկիրներու :

Աղեքսանդր յոյժ վրդովեցաւ աստղաշրմայից այս ծանուցման վրայ : Կանգ առնուլ տուաւ զօրաց , եւ սկսաւ անձկութեամբ մտածել թէ ի՞նչ ընել պէտք է : Վերջապէս Յոյն փիլիսոփայք իրեն եկան եւ սոյն նիւթոց վրայ նմա հետ երկարօրէն փաստաբանեցին , համոզելով զինքն թէ աստղաշրմայութեան գիտութեան հաւատք ընծայել արժան չէ : Յոյնք հաւատք չէին ընծայեր աստղաշրմայութեան , նոքա ասպագայ դէպքերն կը գուշակէին թռչնոց թռչելէն , կամ զոհագործեալ անասնոց յօշատմամբ ներկայացած երեւոյթներէն :

Սակայն վերջապէս Աղեքսանդրի երկիրներն այն աստիճան փարատեցան որ որոշեց մտնել քաղաքը , ըստ այնմ յառաջացաւ իւր ամբողջ բանակաւն , եւ իւր մուտքը հնարաւոր եղածին չափ փառաշուք եւ հանդիսաւոր ըրաւ : Բայց առաջին մի քանի աւուրց յուզումը անցնելուն պէս , իւր միտքը վերստին սկսաւ երկիրներով պաշարուիլ , եւ անձկոտ , խռովայոյզ եւ ապերժանիկ եղաւ :

Եփեսոսին , իւր անձնական մտերիմ բարեկամը եւ ընկերակիցն , մեռեր էր մինչ ինքն կը կոչուէր դէպ ի Բաբելոն : Սա գերեզման մտեր էր ցոյցութենէ եւ մոլութենէ յառաջ եկած հիւանդութեամբք : Աղեքսանդր շատ յուզուեցաւ նորա մահուամբ : Իսկոյն յուսահատութեան եւ տխրութեան մէջ ընկզմեցաւ : Բաւական ժամանակէ վերջը միայն կարողացաւ յաղթել այն տխուր խորհրդածութիւններն եւ երկիրներն զորս այս դէպք արտադրեց :

Որոշեց որ Բաբելոն հասածին պէս բուր հնարաւոր պատիւն մատուցանէ ի յիշատակ Եփեսոսին : ամենափառաւոր յուղարկաւորութեամբ մը :

Վասնորոյ այժմ հրաման զրկեց բոլոր շրջակայ քաղաքաց եւ թագաւորութեանց եւ այս նպատակիս համար անհուն գումար մը ժողովեց : Քաղաքին պարսպին մէկ մասն վար առաւ որպէս զի տեղ հայթայթուի յիշատակարանի շինուածոյն : Այս չէնք ահագին մեծութեամբ եւ սքանչելի ճարտարապետութեամբ կառուցեալ էր : Չարգարեալ էր այն նաւուց առաջակողմանց երկար շարքերովն զորս Աղեքսանդր առեր էր իւր յաղթութեանց մէջ , եւ արձաններով ու սիւներով եւ քանդակագործութեամբ , եւ ամեն տեսակ սոսկեզօծեալ զարդիւք : Ձեղունին մօտ մակասիւններուն վրայ կային յուշկապարիկներու պատկերներ , որք մեքենականութեան միջոցաւ ներսի կողմը պահուած լինելով , կ'երգէին ողբերգական երգեր եւ լալօնք : Այս չէնքին եւ նորա նուիրման հետ կապակցեալ խաղուց հանդիսից եւ ցոյցերու ծախքերն , ըստ այն աւուրց պատմաբանից , այնպիսի ահագին գումար մը կը կազմէին որ արդի երկու միլիոն Անգլ . ոսկւոյ կը հաւասարէր :

Այսու հանգերիձ Աղեքսանդրի շուայութեան եւ յիմարութեանն սահման մը կար : Յունաստանի մէջ լեռ մը կար Աթոս կոչեցեալ , որոյ համար հնարագէտ մը ըսաւ թէ կրնար քանդակագործուիլ եւ մարդու կերպարանքի փոխուիլ , հաւանականաբար ընկողմանեալ դիրքով : Լեռան կողերէն միոյն վրայ քաղաք մը կար , եւ փոքրիկ գետ մը , գետնէն բըղխած ջուրերէ ծագում առնելով , միւս կողմէն վար կիջնէր : Այս ահագին քանդակագործութիւնը յղացող արուեստագէտը ըսաւ թէ արձանը այնպէս իմի պիտի ձեւակերպէ որ քաղաքը նորա ձեռաց միոյն մէջ պիտի լինի , եւ գետն ալ միւսէն պիտի հոսէ :

Աղեքսանդր ունին դրաւ այս առաջարկին : Աթոս լեռ անունն իրեն յիշե-

ցուց ֆսերքսեսի, նախկին Պարսիկ արքայի մը ձեռնարկը, որ ջանացեր էր Աթոս լեռան մէկ մասին ապառաժներուն մէջ ճամբայ մը բանալ, երբ կարշաւէր ի Գոյնս: Նա չյաջողեցաւ, բայց այն թերակատար գործը թողուց իբր մնայուն յիշատակ մը թէ իւր ձեռնարկին եւ թէ իւր անյաջողութեան: Աղեքսանդր վերջապէս սա որոշման եկաւ որ չձեռնարկէ այսպիսի քանդակագործութեան մը: «Աթոս լեռը» ըսաւ նա, «արդէն մէկ թագաւորի մը յիմարութեան յիշատակն է, ես ուրիշի մը յիշատակն ալ պիտի չընեմ զայն»:

Երբ անցան Եփեսոսիոնի յուզարկաւորական հանդիսից յարակից յուզումներն, Աղեքսանդրի միտքը կրկին ինկաւ առկառաքին մեղամարտութեան մը մէջ: Կը թուէր թէ իր առջի միջոցութեան եւ զեղխութեան պատճառած լքումը միայն նոր զեղխութիւններով կրնար դարմանուիլ կամ սխտիւրիլ: Սակայն իւր նախկին կորովոյ հետքերն դեռ չափով մը մնացած լինելով՝ սկսաւ հոյակապ ծրագիրներ շինել Բաբելոնի նորոգութեան համար: Սկսաւ ի գործ դնել այս ծրագիրներէն մի քանին: Համառօտիւ, իր Ժամանակը կանցնէր օտարոտի փսփոխումներով, մէկ օրը հաստատամտութեամբ եւ կորովով կը շինէր ահագին ծրագիրներ, եւ միւս օրն անձնատուր կը լինէր բացարձակաբար մոլութեան եւ ամեն կերպ շուայտութեանց: Ողբալի տեսարան մ'էր տեսնել նորա հոգւոյ նախկին մեծութիւնն որ տակաւին կը մաքառէր, թէպէտ հեղհեղէտ առաւել նուաղկոտութեամբ: Մինչ աստիճան առ աստիճան կընկճուէր նա անբարեխառնութեան եւ մեղաց անդիմադրելի յարձակմամբ: Այս տեսարանը հուսկ յետոյ վերջացաւ յանկարծ հետեւեալ կերպիւ:

Շարունակելի

ՆԱԻԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Հին ազգաց մէջ, նաւագնացութիւնը, ինչպէս կրնայ երեւակայութիւն, շատ բիրտ եւ թերակատար վիճակի մէջ էր: Ծանօթ չլինելով նոցա կողմնացոյցն, որ ամենամինն եւ յոյժ փոթորկալից գիշերներու մէջ ապահովաբար կառաջնորդէ արդինաւագն անշաղիղ օվկէանին վրայ. վճիտ երկնից փայլիլուն համատեղութիւնը, կամ արեգական զիրքն էին վաղեմի նաւորդին միակ առաջնորդներն: Ուստի նա դուն ուրեք կը համարձակէր ցամաքը իր աչքի տեսութենէն կորուսանել, այլ զգուշաւորութեամբ վարելով զիւր փոքրիկ նաւն եզերքի մօտերէն, ենթակայ էր ծովեզերեայ նաւարկութեան յատուկ ամեն յապաղմանց եւ վտանգներու: Մինչև անգամ Միջերկրականի հանդարտ ջուրց մէջ եւ մեղմիկ երկնից ներքեւ, միայն ամառուան ամառց մէջ էր որ նա կը համարձակէր նաւահանգստէն դուրս ելնել. ձմեռնային հողմոց կատաղութեանց հետ մարտնչելն այնպիսի խիզախութիւն մ'էր որոյ վրայ չէր խորհէր իսկ: Այսպիսի ձախող պարագայից ներքեւ զարմանալի է որ հինք այնչափ բան գիտէին օվկէանու սահմաններուն վրայ:

Սակայն վաճառականական ձեռներէցութեան ոգին կը յաղթէ ամեն դժուարութեանց: Գրգռեալ շահու սէրէն, եւ հարստութեան նոր աղբիւրներ գտնելու յոյսէն, Փիւնիկցիք, որ պատմութեան մէջ յիշուած առաջին մեծ ծովագնաց ազգն են, շարունակաբար կ'ընդարձակէին ծանօթ երկրին սահմաններն, մինչև ցայն մահաբեր վայրկեանն յորում յաղթականին սուրն աւերեց իւրեանց քաղաքներն, եւ ցլաւիտեանս շիջոյց նոցա զօրութիւն:

Փիւնիկեան մեծութեան առաջին մասնակամիջոցներն սքողեալ են անձանօթ անցեալի մը գաղտնածածուկ միութեամբն. սակայն սաչափն ստոյգ է թէ նոցա թուական շատ հին պէտք է լինի:

քանզի ըստ այն պատմութեանց զորս Հերոդոտոս ընդունեց քորմերէն, Տիւրոսի հիմնարկութիւնն տեղի ունեցաւ Քրիստոնէական թուականէն երեսուն դար յառաջ : Արգոնաւորդաց ուղեւորութենէն երկար ժամանակ յառաջ Փիւնիկեցիք արգէն Սեւ ծովու Բիւթանական ծովեզրաց վրայ գաղթականութիւններ հաստատած էին, և թէ շատ կանուխէն նորա պէտք էր նաւած լինէին Գատէսի նեղուցէն յԱտրանտեանն՝ կը հաստատուի սա իրողութեամբն թէ Քրիստոսէ 11 դար յառաջ նորա հիմնեցին Գատէս և Տարսէսոս քաղաքներն հարաւային Ապանիոյ արեւմտեան ծովեզրաց վրայ : Խորամուխ լինելով առաւել քան զառաւել դէպ ՚ի հիւսիս, նորա գտան զԲրիտանիա, ուր հաստատեցին իւրեանց գլխաւոր կայանը, և մինչեւ իսկ այցեցին Պալմիրի խժադոժ եզրերն որոնելու մեծագին սաժը : Նորա հաստատեցին իրենց գաղթականութիւններն Ափրիկէի հիւսիսային-արեւմտեան եզրերուն վրայ, մինչեւ իսկ արեւադարձներէն անդին, և Վասոյ տը Կամայէ 2000 տարի յառաջ Փիւնիկեան նաւորդաց համար պատմուած է թէ ողջոյն Ափրիկէի շուրջը նաւարկեցին, վասն զի Հերոդոտոս կը պատմէ թէ Եգիպտոսի Փարաւոնին Նեքատով Բ. ի (614—595 Ն. Ք.) հրամանաւ պատրաստեալ Տիւրական նաւատորմից մը Կարմիր ծովու նաւահանգստէն ճամբայ ելաւ, դարձաւ Ափրիկէի հարաւային հրուանդանին առջեւէն և երեք տարի նաւելէն յետոյ վերստին դարձաւ Գատէսի նեղուցէն Նեղոսի բերանը :

Նուազ զարմանալի, բայց լուսագոյն պատմական ապացոյցի վրայ հաստատեալ է դէպ ի հարաւ. կատարուած այն հռչակաւոր ուղեւորութիւնը որոյ զլուխն անցած էր, Անտոն հրամանաւ ձերակուտին Կարթագինէի որ Փիւնիկեան գաղթականութեանց մեծագոյնն էր, նսեմացը-

նելով մինչեւ իսկ Տիւրոսի հռչակն : Սա Ափրիկէի արեւմտեան ծովեզրէն նաւարկելով տասն և եօթն օրէ վերջ հասաւ հրուանդան մը զոր ինքն կոչեց Արեւմտեան Եղջիւր, և յետոյ յառաջացաւ և հասաւ ուրիշ հրուանդանի մը որոյ անունն դրաւ Հարաւային Եղջիւր : Յերեկ ատեն այս նոր գտնուած ծովեզրաց վրայ կը տիրէր ամենախորին լուծիւն, բայց արեգական մարը մտնելէն վերջ անհամար խարոյկներ կը տեսնուէին որք կը բոցալաւէին գետոց եզրերուն վրայ, և օդը երաժշտութեամբ և երգով կը զոռար, քանզի սեւամարթ բնիկք զով զիշերն կանցնէին, ինչպէս կընեն մինչև ցայսօր, խրախճանօք : Շատ հաւանօրէն Քանաքեան կղզիք եւ ծանօթ էին Փիւնիկեաց, որովհետեւ Թէնէրէֆի կատարներն տեսանելի են Պաչատարի հըրուանդանին բարձունքէն :

Հնոց նշանաւոր նաւորդաց Հնդկական Ովկէանու մէջ կատարած յառաջադիմութիւնն ալ ոչ նուազ նշանաւոր է քան Ատրանտեանի մէջ կատարուածներն : Պապ-էլ-Մանդէպէն շատ անդին անցնելով՝ նոցա նաւատորմիղներն նաւեցին մինչեւ Ուփր կամ Սուփիրա. և ոսկոյ, արծաթի, փայտի, գոհարներու, փղոսկրի, կապկաց և սիրամարգաց ճոխ բեռներովն կը դառնային Կարմիր ծովու զլուխը գտնուող նաւահանգիստն : Յայնժամ հարաւի այս մեծարժէք արտադրութիւններն կը փոխադրուէին Սուէզի պարանոցէն ի Րինոքաշուրա, որ Միջերկրականի վրայ մերձաւորագոյն նաւահանգիստն էր, և անտի կը տարուէին ի Տիւրոս, որ վերջնականապէս կը թաշխէր գանձք բալոր ծանօթ աշխարհին :

Ուփրի ճշգրիտ դիրքն եղած է հանելուկ մը որ Թերեւս երբեք պիտի չլուծուի : Մինչ կարգ մը հեղինակներ կը դնեն զայն Ափրիկէի արեւելեան եզրեաց վրայ. այլք կը կարծեն թէ սա Հնդկային Թերա-

կըզզույ արեւմտեան ծովեզրին վրայ տեղ մը կառուցեալ էր, և Հումայոթ մինչեւ անգամ սա զաղափարն ունէր որ սոյն անուն ընդհանուր նշանակութիւն մ'ունէր միայն, և թէ դէպ յՈփիր ուղեւորելն ոչ այլ ինչ կը նշանակէր բաց եթէ վաճառականական ուղեւորութիւն մը ընել դէպ Հնդկային Ովկէանն, ճիշդ ինչպէս որ զարդիս կը խօսիմք յԱրեւելս կամ յԱրեւմտեան Հնդկիս ուղեւորելու վրայ:

(Շարունակելի)

ՄԵՔՍԻԿԵԱՆ ՑԵՂԵՐ

Այսօր ի շնորհս զիտութեան և բազաբակրթութեան, ամէն ոք զիտէ թէ՛ Մեքսիկեան հանրապետութեան ընդարձակ երկիրն կընծայէ անբաղդատելի հարբատութիւններ ազգագրական և մարդախօսական տեսակէտով:

Յուսալից եմք թէ՛ այս մասին պիտի կարենամք զոհանել մեր ազնիւ ընծերցողներն եթէ մի քանի կարեւոր դէպքերով ակնարկ մ'արձակենք Մեքսիկայի բնիկ ցեղերուն վրայ, պարզելով աստ նոցա ֆիզիքական, արտաքին և անդամազնական յատկութիւններն:

Հաւազոյնս կարենալ գնահատելու համար զանազանութիւններն այն բնիկ ցեղերու որք երբեմն բնակեցան և դեռ այսօր կը բնակին ի Մեքսիկա, անհրաժեշտ է նախ ճանաչել երկրին տեղագրութիւնն: Մեքսիկեան հանրապետութեան սահմանք սեպացեալ են և լայնութեան աստիճանք տարբեր: Երկրին կեդրոնն բարձր է և կը կազմէ ծովու մակերեսէն վեր 7500 ոտք բարձրութեամբ լեռնադաշտ մը: Սահմանաց վրայ զրտնուող ցած մասերն վատառողջ են, թէպէտ կարի արգասաւոր և օժտեալ բազմատեսակ ճոխութեամբք: Այդ երկրաց նկարագիրն հազիւ ծանօթ է բնապատումներու, հարկ է ըսել թէ՛ կը ներկայացնէ և սակայն զբնութիւնն իր բովանդակ ճոխութեամբ:

Այդ երկիրն ժամանակաւ բնակավայր եղած է և է այժմ բազմաթիւ ցեղերու որք ցայսօր անձանթ մնացած են մարդախօսական, հնագիտական և ազգագրական տեսակէտով: Յայտնի է թէ՛ լեզուազէտք իրենց ուշադրութեան միակ առարկայ ըրած են այդ ցեղոց իւրաքանչիւրն իբր խարխիւ առնելով նոցա լեզուն կամ զառառաբարբառն և սա արդեան յանգած են թէ՛ այդ ցեղերն կը խօսին մի այնպիսի լեզու որ կը տարբերի իրենց նախահարց գործածած լեզուէն: Կրցաւ վերջապէս որոշել ցեղի մը տիպարն շնորհիւ մարդախօսական նկարագրոց:

Մեքսիկեան հանրապետութեան հնագիտական Թանգարանին վերատեսուչն Պ. Լէօթօլտ Պաթռը, իւր ուղեւորութեանց միջոցին, հետաքրքրական եղանակաւ մը յաջողած է գտնել այդ ցեղերուն իւրաքանչիւրին նկարագիրն: Կը կայանայ բաղդատել այժմու հնդկաց տիպարն իրենց նախահարց ձեռօք կառուցեալ արձանագրութեանց հետ: Այդ ցեղերուն ֆիզիքական արտաքին նկարագիրն, ինչպէս հասակն, մարմնոյն համեմատութիւններն, մորթին գոյնը, մօրուսն, հերքն այս ամէնը կը նմանի երկրին մէջ բնակող Հնդկաց նկարագրին:

Այր մարդուն հասակը 1,60 մէթր է. կնոջն կը տարբերի: Մորթն դեղնկեկ է կարմիր բիծերով. մակերեսն մերթ չոր մերթ խոնաւ և չափազանց նուրբ է: Հնդիկն խիստ բիչ մօրուս ունի և մազերն սեւաւ են և առատ: Դիմագծերն կարի մեծ դեր մը կը կատարեն իրենց դասակարգութեան մէջ: Դէմքին կակուղ մասերն կարեւորութեան արժանի երեւոյթներ կ'ընծայեն: Օրինակի համար քիթն ծռած և կամ ճմլեալ է ըստ ցեղին: Աչկունք ընդհանրապէս սեւաւ են. երբեմն իսկ թխագոյն: Շրթուք խոշոր, բերանն մեծ, ատամք սպիտակ, դէմքն

լայն և տափակ, բիծն լայն և ճմլեալ, ահա այս նկարագրերն Թէ բնիկ ցեղերու և Թէ հնդկիներուն վրայ նշմարուած են: Ազդէք ցեղին վերաբերող արանց դէմքն հաւկթածեւ է և այտերն դուրս ցցուած: Մերսիկեան երկիրն մեծաւ մասամբ զրաւող ժողովուրդն է սա՝ բաժնուած բազմամիւ ընտանեաց և խմբոց:

Մերսիկեան երկրին փոփոխ կլիման մեծ ազդեցութիւն ունեցած է ժողովրդոց վրայ զգալի զանազանութիւն մը յառաջ բերելով նոցա բնաւորութեանց և ճարտարութեանց մէջ: Այսօր կը բնակին անմիւ ցեղեր Պէռէրայի, Շիաբաի, Օաքսարաի, Վէռա-բրիւզի, Բի-էպլաի, Թապասքայի, Շէնհի-ահիւաի, Սօնօուաի, Սինալօաի, Նիւէվօլէոնի երկրաց մէջ: Իւրաքանչիւրն այն ընտանեաց իւր խեցեղէն անօթներուն տուած է մասնաւոր ձեւ մը և ջնարակ մը, իրենց արձաններուն ևս շնորհելով իրենց նկարագրին ու դիմագծերն: Կարծեմք Թէ՝ բաւական պարզեցինք այս էջերուն մէջ այն եղանակն, ընդհանրացեալ և օգտաւէտ որոյ միջոցաւ Մերսիկեան բազմաատեակ ցեղերն սկսած են իրենց ամեն նկարագրերովն պարզուիլ յաջա քաղաքակիրթ աշխարհիս:

Մ. Գ. ՄՕՁԻԱՆ

Լա Նաբիւռ

ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿ ԼԵԶՈՒ

Հայերէն լեզուի վրայ մեր նախորդ յօդուածք (ի Թիւ 128, 132 Բիւրակեայ) ցուցին Թէ անհիմն են և վնասակար խընդիրք որ կըլլան միակ լեզուի համար իբր մոռեալ և կենդանի, Գրաբառ եւ Աշխարհաբառ, կամ Գրաբար եւ Աշխարհաբար, որպէս և նախնի ու արգի: Այլ, ըսինք, ամէն լեզու և դար կունենայ աստիճանաւորութիւն ինչ՝ ստորին միջին և վերին, զորս, պատշաճ համա-

րուի Թերեւս անուանել Գռեհիկ՝ Հասարակ եւ Ուսումնական ոճ կամ բարբառ: Հասարակ լեզուաւ ըստ այսմ կիմանանք բառեր և կերպարան բանից, որք կը գործածուին հասարակութեան պատկանեալ գրութեանց և խօսից մէջ: Որոց համար որ կը գրուին՝ նոցա մեծամասնութեան ճաշակն կամ սովորոյթ պիտի կազմեն հարկաւ նկարագրին մասնաւոր գրութեանց կամ խօսից: Այն է Թէ յաւէտ Գռեհիկն հարկ է մօտենալ՝ եթէ խողք են լեզուի ստորին աստիճանն գործածողք, իսկ յաւէտ Ուսումնականին պատշաճ է մերձեալ, եթէ ընթերցողք են լեզուի վերին աստիճանն ի կիրարկանողք: Բայց մասնաւոր գրութիւնք որ կողմին ալ որ հակին, իբրեւ հասարակ լեզու պէտք է ունենայ Ա. կատարելութիւն, Բ. ճոխութիւն, Գ. կանոնաւորութիւն և Դ. համառօտութիւն: Սոցա բովանդակութիւնն ահա կը կազմեն Նկարագիր Հայ, հասարակ լեզուի:

Ա. Կատարելութիւն լեզուի: Այնու զի լեզու է անմերի և ճիշդ բացատրութիւն գաղափարի, ուստի պարտի ունենալ, որքան կարելի է, այնքան բառ՝ որքան կայ մեկին գաղափար: Եւ ըստ որում ազգ՝ նման անհատի կը զարգանայ ճոխութեամբ գաղափարաց, լեզուն եւս կունենայ համեմատական զարգացումն բառից: Այս ալ կըլլայ կամ փոխ առնելով օտար լեզուի բառեր կամ ստուղարծութեամբ, կըլլայ պարզ բառից հնարամբ կամ հիներն նոր առմամբ գործածելով, կ'ըլլայ նաեւ բարդութեամբ կամ ածանցմամբ: Հայ լեզուն, նման այլ կատարեալ լեզուաց, ունի այս ամէն կերպերն, որովք առանց խտտորելոյ լեզուին արահետ ճամբէն՝ կրնայ կատարելագործել իր բառարանն: Իսկ եթէ միով բառիւ չըլլայ կալելի բացատրել գաղափարն, յայնժամ ներելի է դիմել նախդիրներու և յետադրութեանց, ոճե-

րու և առանձինն բանից, վերջապես բաղադրեալ եղերաց և նախադասութեանց: Հետեւապէս լեզուի այս օրինակ կատարելագործութիւն կը պահանջէ ոչ միայն չժողով հին բառերն ու բացատրութիւնքը, այլ եւ պարտ է ըստ նոցա լրացունել պակասներն բառից և կերպարանի բանից: Կատարելութիւն յինքեան կը պարտնակէ նաեւ միւս երեք յատկութիւններն եւս, առանց որոց կը թերանայ լեզուն և չըլլար բաւական առ վախճանն:

Բ. Ծոխութիւն չեզոռի. Լեզուն եւս, նման ամէն մարդկային հնարից, ոչ միայն պարտի ունենալ հարկաւորն ի բացատրել զաղափարն, այլ և փառաւորն՝ իբրեւ յարդ ու զարդ պէրճ բացատրութեան: Այս պերճութիւն իսկ տեսակ մը հարկաւորութիւն է լեզուին, որ ոչ միայն պէտտ ունի քերականական լերկ և անպաճոյճ կերպարանաց, այլ և ճարտասանական զարդու բառից և դասաւորութեան: Գիւղացոյն որքան պէտք են ծանձր հանդերձ ի պաշտպանութիւն ցրտէ, քաղաքացոյն, նա մեծատան, այնքան պէտք են ձեւաւոր զգեստներ ի վայելչութիւն: Ուստի քերական չկրնար կաշկանդել ճարտասանն, որպէս եւ շինականի պարզութիւն՝ չէ տարազ վայելչութեան քաղաքավարին: Հապա եւ քերականութիւն պարտի ունենալ ճոխութիւն կամ զանազանութիւն թէ բառից թէ քերական ձեւոց: Այն է թէ ի Հայերէնի պէտք է լինիլ ճոխութիւն նախդրաց եւ յետադրութեանց, ճոխութիւն շարադրական դասաւորութեանց: Վասն այսորիկ Հայ, հասարակաց լեզուն պարտի պահել հին բառերն նորերուն հետ՝ գէթ իբրեւ համանիշներ, եթէ ոչ նոյնանիշ, պարտի գործածել նախդիրներ և նախադրութիւն, և այլ ինչ զանազանութիւն որ կրնայ ըստ օրինի գործածել: Այս զանազանութեան հարկաւոր

ութեամբ է որ Հայ, Հասարակ (Աշխարհաբար) լեզուն կը դիմէ յՈւսումնականն (ի Գրաբար), որում կը մերձենայ իր վերին սահմանի վրայ: Այլ այս դիմեցումն պէտք է սահմանուի կանոնովք: Արդ՝

Գ. Կանոնաւորութիւն չեզոռի: Անկանոնութիւն հակառակ է թէ նոյն իսկ զարգացման լեզուի, որ միայն օրինօք կրնայ յառաջանալ և թէ լեզուն ուսանելոյ և հասկնալու մասին. Ձի եթէ կանոն չըլլայ, կը մնայ որ մէն մի բառ եւ ձեւ գործածութենէ ուսանի ոք, եթէ եւ այն կարելի լինի, զի առանց կանոնի չէ նաեւ դիւրին իմանալ թէ ինչ իմաստ կը տրուի: Բայց չէ կանոնաւորութիւն ըսել, թէ «մերթ այսպէս կըլլայ մերթ այնպէս». «ունենք այսպէս . . . հասարակօրէն . . . սովորաբար . . .» տարտամ բանք չեն կանոն: Պէտք է մէն մի կանոն իր նկարագիրն ունենայ թէ ի փոփոխմունս բառից և թէ ի շարադրութեան անդ: Այլ զի կանոնաց բազմութիւն թէ զիրար կը տկարացունեն, և նա ուսանիլ դժուարին կըլլայ, մանաւանդ թէ գործածութիւնն հասարակաց դժուարագոյն: Ուստի լեզուի կանոնք պէտք է ընդհանուր երեւոյթից յարմարին, ըսել է բացառութիւնք և զարտուղութիւնք կարելի եղածին չափ քիչ լինին: Ապաքէն Հայ, Հասարակ լեզուի մէջ, քիչ մը զգուշութեամբ եւ խնամով շատ մը զարտուղութիւններ կրնան ուղղուիլ կամ փոխանակուիլ, եթէ առանց խտրելոյ ընդ Գրաբար և ընդ Աշխարհաբար՝ կանոնաւորութեան տրուի նախապատուութիւն:

Դ. Համառօտութիւն չեզոռի: Եւ մէկ թէութիւն լեզուի է դիւրաւ եւ ամփոփ բացատրել զաղափարս: Այսու թէութեամբ է որ Գոհեիկ լեզուն կը գործածէ ինչ որ իրեն կարճ կուգայ և դիւրին՝ զորս պարտի նկատել հասարակաց լե-

զուն : Ուստի ինչ կերպեր որ ըստ օրինի կը համառօտեն նախադասութիւն եւ բառ, են խնամով գործածելի : Ապաքէն զեղջմամբ կարտաքսին նախադասութենէ բառք, որ չեն վնասեր իմաստի, աստի յառաջ կուզան ոճեր կամ ասութիւնք : Ըստ այսմ բառից մէջէն կը յապաւեն գրեր մանաւանդ ձայնաւորք, և գէթ ոմանք կը փոփոխին ի վնեղ բարեհնչիկ, որպէս և շատ հին բառեր յաճախ գործածութեամբ կը կարծին : Այլ կանոնաւորութեամբ նախապատիւ համարելի է քան զհամառօտութիւն և քան զճոխութիւն :

Արդ այս նկարագիրք Հայ, Հասարակ լեզուի՝ գուցէ կարծել տան, թէ այս լեզու կըլլայ խառնուրդ մը Գրաբարի եւ Աշխարհաբարի, այլ, ինչպէս ըսինք, այս զանազանութիւն քանի որ անհիմն է, իրօք չիք խառնուրդ, ամէնն ալ Հայերէն միակ լեզուի սեպհականութիւնք են, զորս պէտք է գործածել ըստ պահանջման չորից յատկութեանց լեզուիս : Ապաքէն ըստ այսմ Գրաբարի հոլովմանց հետ՝ կընդունինք Աշխարհաբարի խոնարհմունքը, որ Գրաբարին կատարելագործեալն է և կանոնաւորն : Ըստ այսմ Գրաբարի ածանցմանց հետ՝ կընդունինք Աշխարհաբարի ամփոփմունքն ու փոփոխմունքը, որոց վերայ խնամատ դիտողութեամբ պատրաստեալ է ընդարձակ նկարագիր կամ քերականութիւն Հայ, Հասարակ (արդի՝ Աշխարհաբար) լեզուի գրքուկ մը, որ չորս հինգ ամիսէ ի լոյս պիտի ընծայուի ի նկատողութիւն հայկաբանից, փարժապետաց և հեղինակաց : Ուստի այն նկարագիրն մամլոյ յանձնուելէ առաջ, եթէ փութան բանասէրք իրենց դիտողութիւններն ընել, շնորհապարտ կը կացուցանեն Հայ, Հասարակ լեզուն, տիրապէս Յօդուածագիրն :

Ա. Մ. Ի.

Յ. Զմիւռին, 47 Դեկտ.

Շ Ի Թ Ք

Աստուած որ կ'ճանչնայ իւր ժողովորդին բոլոր թշնամիները՝ իւր անհուն սիրովն կ'հասցնէ անոնց պէտք եղած օգնութիւնը յարմար ժամանակին :

— Հաւատացեալին իւր թշնամեաց դէմ գործածելու զէնքը Աստուծոյ Խօսքն է : Նա՝ որ Հոնի ի ձեռին այս զէնք, պիտի զոհ լինի թերեհաւատութեան :

— Զղջացեալ մեղաւորն չ'կրնար հանգիստ ունենալ, մինչեւ որ Քրիստոսի ձեռքով խաղաղութիւն չ'գտնէ Աստուծոյ հետ :

— Ճշմարիտ հաւատացեալին վերայ կան երեք բաներ զորս աշխարհային մարդիկ չ'են կրնար տանիլ զայնս տեսնել : Նախ, Քրիստոսի արդարութիւնը որով նա հազուաժամ ըլլալ կ'դաւանի : Երկրորդ իւր լեզուն որով կ'խօսի այն մեծամեծ բաներու վերայ զորս Աստուած ըրած է անոր հոգւոյն համար : Երրորդ, ինչպէս նոքա կ'կոչեն, այն խտրութիւնը որով չ'խառնուի իւրեանց մեռտի գործոց և մեղանշական ընկերութեանց :

— Կեղծաւորը կ'նմանի նաւաւարի՝ որ թէեւ առջեւի կողմը կ'նայի, իսկ դէպի ետեւի կողմը թի կ'ըսէ :

— ԲԱՆԻՆ. հաւատարիմ պաշտօնէին գործը պիտի ըլլայ յարաժամ գիտակ լինել իւր ժողովրդեան հոգեւոր վիճակին և ըստ այնմ հոգալ ամեն ինչ որ պիտոյ է յօգուտ նոցա ի զարգացումն հոգեկան կենաց : Պիտոյ է ունենալ դիտութիւն և փորձառութիւն հոգւոյ բժշկութեան դարմանին զօրութեանը վերայ, և

իւր ի Տեառնէ ընդունածը նոցա քա-
րողելուն մէջ անկեղծութիւն:

— Երբ որ Աստուած ծածկելու
ըլլայ իւր երեսն, յայնժամ դառնու-
թեամբ և հեծութեամբ կ'ընցուի նմա
սպառող հաւատացեալին սիրտը:

— Ազօթք և Աւետարանի ողջամիտ
քարոզութիւն ամենագորտաւոր միջոց-
ներ են մարդիկ ի դարձ և յապաշ-
խարութիւն բերելու, թէեւ ամանց
սոքա տկար միջոցներ և յիմարտութիւն
լինել երեւին:

— Երբ կայ արտաքին խաղաղու-
թիւն, յայնժամ հաւատացելոց խում-
բին մէջ կեղծաւորներ դիւրաւ մուտ
կ'գտնեն, իսկ հալածանքն կ'զտէ
զանոնք: Ի՞նչ ստուգութեամբ ըսուած
է այն խօսք՝ թէ «Մարտիրոսաց
քաջայաղթ և երանելի արիւնն Քրիս-
տոսի ճշմարիտ եկեղեցւոյն սերմն է:»

— Հաւատացեալն մասնաւոր և
յատուկ օրհնութիւններ չառ անգամ
ընդունելէն ետքը, երբեմն անոնց
պատճառաւ հպարտանալու վտանգի
մէջ կ'գտնէ ինքզինք: Այս վտանգին
առաջն առնելու համար ցուեր և նե-
ղութիւններ օգտակար են:

— Երանելի է այն անձ՝ որ իւր պար-
տաւորութիւններն լաւ կերպիւ կա-
տարած ըլլալու համար ոչ մարմինի
ոչ ալ արիւնի, այլ՝ Աստուծոյ անսխալ
Խօսքին խորհուրդ կ'հարցնէ:

— Քրիստոնեայի մը համար երեք
բան կայ խորհելու ամեն առտու:
Օրական խաչը կամ նեղութիւնը, օրա-
կան պարտաւորութիւնը և օրական
արտօնութիւնը:

Ի Բերա

ՅՈՎԱԷՓ Յ. ԳՕՆԹ ՊԷՅ

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի Ն

Անցեալ Շբ. օր հրաւիրանօք Բարձր.
Մեծ Եպարքոս Քեամիլ փառայի, Վսեմ.
Տառեան, Վահան, Սերվիչէն եւ Նուր-
եան Էֆէնտիք ներկայացան Նորին Բարձ-
րութեան յանուն Վեհափառ Սուլթանի՝
ի խորհրդակցութիւն նկատմամբ ազգային
այլ եւ այլ խնդրոց: Սոյն ասթիւ Նորին
Բարձրութիւնն յիշեալ հայազգի պաշտո-
նաւորաց ուղադրութիւնն հրաւիրած է
հայ անհատից ամանց վրայ անհաւատար-
մութեան կասկած տուող կարգ մը սլա-
րազայից, եւ հրամանաւ Օգոս. Ինքնա-
կալին կը փափաքէր գիտնալ թէ, հրա-
ւիրեալք իբրեւ, թէ Տէրութեան եւ թէ
Ազգին աւագանին, ունէին տեղեկու-
թիւն այդ սլարազայից նկատմամբ եւ
ի՞նչ աչքով կը դիտեն զայնս: Այս տե-
սակցութեան մասին հետեւեալն Արեւել-
իէն կարտատպենք ի ստորեւ:

«Գոհութեամբ կը լսենք թէ յիշեալ է-
ֆէնտիք միահամուռ հաստատած են
Ազգին հաւատարմութեան անփոփոխ եւ
անփոփոխելի գեացումներն, սրբ վայր-
կեան մը կասկածի առկ չեն կրնար
ձգուիլ: Անխոհեմ անհատներ ամեն
ազգի մէջ կրնան գտնուիլ, բայց Պաա-
րիարք եւ Ազգ. Վարչութիւն երաշխա-
ւոր են Ազգին հաւատարմութեան հա-
մար, եւ իրենց փափուկ պաշտօնը լիովին
եւ ազգուապէս կատարելու համար մե-
ծագոյն դիւրութիւն մը կրնան գտնել
եթէ աւելի աջակցութիւն վայելեն կայս.
կառավարութենէն: Այժմ, Պատրիար-
քական իշխանութիւնն որ այս երկրին
յատուկ հանգամանաց բերմամբ կարե-
ւորագոյն իշխանութիւն մ'է, յոյժ տկա-
րացեալ է, այնպէս որ դաւառներէն
վարդապետ մ'իսկ բերել տալու կարող
չ'լինիր: Նաեւ Ազգային Վարչութեան
դէմ այլ եւ այլ դժուարութիւնք ծագած
են, կազմուած ելով զայդ իշխանութիւն:
Ազգին հաւատարմութիւնն աներկբայելի
է, հակառակ չարալիզու զրպարտիչներու
մեքենայութեանց, սրբ անշուշտ անձնա-

կան զգացումներէ թեւադրեալ կը գործեն, եւ որոց զրպարաութիւններուն կայս. կառավարութիւնն, իւր ծանուցեալ արդարասիրութեամբ, ի հարկէ չալիտի տայ ո՛ր եւ է կշիռ: Նոյն արդարասիրութեամբ, մեր Օգոստ. վեհաստեան կառավարութիւնն անշուշտ պիտի վարձաորէ Ազգին հաւատարմութիւնն, աւելի եւս այժ տալով Պատրիարքական իշխանութեան. որ է եւ պէտք է մնայ յայտն Տէրութեան գլխաւոր երաշխաւորութիւնն Հայ ազգին հաւատարմութեան:

Գոհ ենք նաեւ լսելով թէ Բարձր. Մեծ Եպարքոսն, այս խորհրդակցութեան մէջ, բարեհաճած է գովեստիւ խօսիլ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հաւատարիմ ծառայութեան վրայ, եւ փառաք յայտնած է նորա պաշտօնավարութեան շարունակման համար:

Այս խորհրդակցութեան հետեւանօք Ն. Բարձրութիւնն հրաւէր զրկած էր Ամեն Ս. Պատրիարք Հօր, իրեն հետ առնակցելու եւ Ն. Ամենապատուութիւնն այս երկուշարթի օր Բ. Դուռն երթալով, երեք քառորդ ժամու չափ տեսակցեցաւ Ն. Բարձրութեան հետ ազգային կարեւոր խնդրոց վրայ:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վերջերս թուրք լրագիրք պաշտօնական Ազգ մը հրատարակած էին, ծանուցանող թէ Վեհ. Սուլթանն հրամայած է, որ ամեն կարելի եղած միջոցներ ի գործ դրուին օգուտ քաղելու համար թուրքիոյ բնական հարստութիւններէն: Հանքերն եւ անտառներն չահագործուին բոլորովին նոր ու կատարելագործեալ դրութեամբ:

Այժմ նորին Վեհափառութեան հրամանաւ իբրեւ սկզբնաւորութիւն՝ պիտի որոշուի Պրուսայու նահանգին անտառաց ու հանքաց թիւը, պիտի քննուի նոցա կանոնաւոր չահագործման եղանակը եւ տիպար ագարակ մը պիտի հաստատ-

ուի ի զարգացումն երկրագործութեան: Լ. Հերլոց կիմանայ թէ Վեհ. Սուլթանին սոյն հրաման, ձեռնհաս իշխանութեան միջոցով հաղորդուած լինելով հանդերձ Պրուսայու կուսակալութեան ի գործադրութիւն՝ առաջարկուած է նաեւ Գերմանական կառավարութեան որ ձեռնհաս եւ վարչական պէտք եղած կարողութիւններն ունեցող պաշտօնեայ մը չիլի է մայրաքաղաքս, որպէս զի նա Պրուսա զրկուելով գործէ իբր օգնական տեղւոյն կուսակալին:

Նոյն լրագիրն խօսելով թուրքիոյ եւսեռն տարիներէ ի վեր օտար դրամագլխոց կռնակէն ունենալու միլիոնաւոր եւ միլիոնաւոր շահերն ուրիշ ուղղութիւններ առած ըլլալուն վրայ այլ եւ այլ անստուգութեանց պատճառաւ, կըսէ թէ, Սուլթան Ապտ իւլ-Համիտ կայսեր վերապահեալ էր անհետացունել ամեն երկրամութիւն եւ բացորոշ կերպիւ ծանուցանել աշխարհի թէ՛ աշխատութեան ուղիներն, առանց որոնց ո՛չ չափ կը լինի ո՛չ զարգացում, բաց են համայնից առջեւ բաց են այն ընդարձակ երկիրներու մէջ որք նորին Վեհափառութեան պետութեան ներքեւ կը գտնուին:

Այս Պրուսայու նահանգէն սկսուելու մեծ շարժումը որոյ առաջին քայլը պիտի լինի Պրուսայու եւ Մուսանիոյ միջեւ եղած երկաթուղոյ աւարտումն՝ յետոյ այս վերջին ծովեզերքը նաւահանգիստի մը շինութիւնն եւ այդ նաւահանգստի ու կ. Պոլսոյ միջեւ առաջնակարգ ռոգենաւուց երթեւեկութեան հաստատութիւնը՝ եւն, եւն, հուսկ յետոյ կ'եզրակացունէ թէ՛ այժմ պէտք եղած միակ բանը սկսիլն է, եւ յուսալի է որ գերմանացի պաշտօնեայն որ պիտի աջակցի Պրուսայու կուսակալին, իւր պաշտօնի գլուխը պիտի զրկուի ընդ հուպ:

Տեւ եւ նմազի

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԵԱՆ

(ԱՐԱՄԵԱՆ)

Զագագեղար Յակոբեան խան, Թիւ 13